

Öğretmen Adaylarının Üniversite Kavramına İlişkin Algılarının Metafor Analizi¹

The Metaphors Teacher Candidates Produced Concerning University Notion

Zeynep Uğurlu²

Özet

Bu araştırmanın temel amacı öğretmen adaylarının “üniversite” kavramına ilişkin algılarını metaforlar aracılığıyla ortaya koymaktır. Araştırmanın çalışma grubunu, Sinop Üniversitesi Eğitim Fakültesi’nde öğrenimini sürdüren toplam yüz otuz yedi öğretmen adayı oluşturmaktadır. Araştırma verileri araştırma kapsamında yer alan öğretmen adaylarının “Üniversite.... gibidir, çünkü...” cümlesini tamamlamasıyla elde edilmiştir. Verilerin analiz edilmesinde ve yorumlanmasında içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre öğretmen adayları üniversite kavramına ilişkin yetmiş dört geçerli metafor üretmiştir. Üretilen metaforlar beş kategori altında toplanmıştır. “özgürlük”, “bilim yuvası, ”meslek okulu”, ”farklılıkların bütünleştirilmesi” ve “üretim merkezi (fabrika)” olmak üzere beş kategoride toplanan üretilen metaforlar, okul metaforlarıyla büyük ölçüde benzerlik göstermekle birlikte okul metaforlarından kavramsal olarak farklı ve anlamca zengin metaforlar üretilmiştir. Araştırmada “özgürlük”, “bilim yuvası” ve “meslek okulu” vurgularına daha fazla yer verildiği ve olumsuz anlam yüklenen çok sayıda metaforun üretildiği gözlenmiştir. Bu durum öğretmen adaylarının üniversiteden beklentilerinin yeterince karşılanmadığı biçiminde yorumlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Üniversite, Metafor, Üniversite metaforu, Okul metaforu.

Abstract

The main purpose of this study of teacher candidates' 'university' perceptions related to the concept they have is to reveal through metaphor. The study group, Sinop University, Faculty of Education continue to total 137 teacher candidates constitute. Research data of prospective teacher candidates with in the scope of research, "University Is like, because ..." completed his sentence was obtained. And inter pretation of data to analyze the content analysis technique was used. According to the results of research related to the concept of university teachers has produced 74 current metaphor. Grouped under five categories were generated metaphors. "Freedom", "scienceslot", "vocationalschool", "diversity integration" and "production center" (factory) to five categories collected in the production of metaphors, the school metaphor to a large extent similar. "Freedom", "sciences lot" and "vocational school" was given greater emphasis and negative meanings of metaphors produced a large number were observed.

Gönderim Tarihi: 11 Nisan 2018

Kabul Tarihi: 29 Nisan 2018

¹ Bu çalışma 7-9 Kasım.2013 tarihinde Antalya’da düzenlenen 2nd World Conference on Educational and Instructional Studies’de sözlü bildiri olarak sunulmuş çalışmanın genişletilmiş biçimidir.

² Dr. Öğretim Üyesi, Sinop Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Yönetimi ABD, zeynepugurlu2002@yahoo.com

Keywords: *University, Metaphor, University metaphor, School metaphor.*

Giriş

Tarihsel süreçte Aristo ve Eflatun'a dayanan biçimde açıklanabilirse de bugünkü bilinen anlamıyla ilk üniversiteler, Avrupa'da 12. ve 15. Yüzyılda, “çağın genişleyen entelektüel güçlerini çevreleyen toplum ve ekonominin giderek artan bilgi gereksinimlerine yanıt bulma ihtiyacına” cevap olarak ortaya çıkmıştır. Latince *universium* evren, bütün, *universal* genel, *universas* topluca kelimelerinin türevi olan *universitas* sözcüğü bütün, hep, hepsi anlamlarına gelmektedir. Fransızcada *université* kelimesi, toplum bütününe açık, bütün bilgileri öğretildiği kurum anlamına gelmektedir. Havas'a (2008, 558) göre, üniversiteler her ne kadar ortaçağ örgütlenmelerinin bir ürünü olarak doğmuş olsalar da, geleneksel olarak yeni bilimsel bilginin üretilmesinde ve onaylanmasında kilit rol oynamışlardır. Kortan'a (1981) göre üniversiteler, Ortaçağ'da 12. yüzyıldan, günümüze dek gelişen ve toplumdaki önemi her geçen gün daha da artan bir bilim kurumu olarak yaşamını sürdürmektedir. Burası başlangıçta öğretmenler ile öğrencilerin birliği anlamına gelen, *Universitas magistrorum et scholarium* olarak adlandırılan ve uğraşları bilim alanlarını kapsayan grubun yaşadığı bir yerdi.

Üniversiteler başlangıcından günümüze değin pek çok değişim ve dönüşüm geçirmiştir. Geleneksel olarak üniversitenin görevi ya da işlevi araştırma ve öğretim olmak üzere iki alanda tanımlanmıştır. Ancak çağın değişen koşulları üniversitenin yapısında, işleyişinde ve işlevlerinde farklılaştırmalar yaratmış, üniversite kavramının da içeriğinde değişim ve dönüşümler meydana gelmesine neden olmuştur (Rasmussen, Moenb & Gulbrandsen, 2006, 518). Zaman içinde üniversitenin işlevleri öğretim, araştırmanın yanı sıra topluma hizmet etme işlevi de eklenerek genişlemiştir (Gürüz, 2001; Günay, 2004). Tekeli (2004), üniversitenin performansını, bilgi üretme, bilgi aktarma ve toplumu değiştirmeye zorlamak için baskı grubu olma olarak tanımlamıştır. Sönmez (1972, akt: Baskan, 2001) ise, üniversitelerin rolünü niceliksel ve niteliksel açıdan açıklamıştır. Niceliksel olarak; toplumun gerektirdiği sayıda teknisyen, yönetici ve düşünür yetiştirmek, niteliksel olarak ise; toplumun değerler sistemini eleştirerek, yeni değerler teklif etmek, yeni ufuklar açmak, teknik ve kurumsal yenilikler için kültür ve bilgi ortamı hazırlamak, ileriye ve gelişmeye yönelik ideolojiler yaratmak olarak belirtmiştir. Derman (1990), üniversitenin dört işlevinden söz etmiştir. Bu işlevler; bilim dalının öğretilmesi, tartışılması, araştırılması ve elde edilen bulguların yayınlanmasıdır. Bu işlevlerden birinin eksik olması durumunda üniversite kavramından söz edemeyeceğimizi belirtmektedir. Ancak günümüzde ekonomik sistemler içinde teknolojinin payının yüksekliği ve ekonominin itici gücü olarak bilgi teknolojilerindeki gelişmeler üniversite kurumunun rolünde ve işleyişinde de değişim yaratmıştır. Üniversiteler tarihsel süreçte araştırma işlevinin ağırlıklı olarak gerçekleştiği kurumlar olmaktan çıkmış ve yeni araştırma kurumları ortaya çıkmıştır. Ancak buna rağmen yenilik yaratma, sanayi ve teknolojik üretimde itici güç olma işlevini yine de ağırlıklı olarak sürdürmüştür (Rasmussen, Moenb & Gulbrandsen, 2006).

Görüldüğü gibi, üniversitenin ne olduğu / olması gerektiği ile ilgili çok sayıda tartışma ve farklı görüş ortaya konmaktadır. Görüşlerin farklılığı, her görüşün üniversiteye farklı anlamlar yüklemesi ve işlevlerinden bazılarını daha fazla öne çıkararak tanımlamasından kaynaklanmaktadır. Buna ek olarak bu tartışmaların tarihsel süreç içinde üniversitenin değişimi, evrimleşmesi ya da gelişimi açısından da yenilendiği görülmektedir. Çünkü üniversite kavramı her şeyden önce yüklü, içeriği zengin ve içinde pek çok anlamlar barındıran bir kavramdır. Üniversiteye sadece bir eğitim-öğretim işlevi açısından

bakmak onu daraltır. Elbette üniversitenin amaçlarından biri dünyaya geniş açıdan bakabilen, özgürlüğünü kazanmasını ve korumasını bilen, araştırma ve düşünme yeterliklerine sahip bireyler yetiştirmektir (Gökçe, 1990, 100). Ancak üniversite sadece okul gözüyle bakmak işlevlerini daraltır. Yine üniversiteyi sadece araştırmanın yapıldığı kurum olarak değerlendirmek de içindeki öğrenci potansiyeli ile değişen-dönüşen ve bilgi aktarımının yüz-yüze gerçekleşmesi nedeniyle kazandırdığı dinamizmi yok saymak anlamına gelir. Araştırma yapma ve yayma işlevi üniversiteyi vazgeçilmez kılan özelliklerden biridir ve çoğu bilim insanının üniversite tanımlamalarında bu işlevin öne çıktığı görülebilir. Üniversitenin sadece topluma fayda sağlaması işlevinin öne çıkarılması ile ekonomik anlamı ve sanayi ile işbirliği açısından ele alınmasında ise ticari bir mala indirgenmesi gibi risk söz konusu olmaktadır. Öyle ki üretilen bilginin sadece maddi değeri olması gerektiği gibi dar bir bakış açısına hapsedilmesine neden olan bu bakış açısı görünürde maddi bir çıktı sunmayan entelektüel birikime zarar verir. Son yıllarda felsefi temellerden yoksun ve tümüyle mekanik becerilerin aktarılmasına yönelmiş meslek eğitimi yaklaşımları buna en iyi örnek olarak gösterilebilir. Üniversite kavramı bu anlam ve işlevlerin her birini içinde bütünlükten zengin bir kavram olmalıdır; üniversite dinamik bir örgüt olma özelliği taşır ve içinde yaşanan zamana göre içerik ve anlam sürekli olarak dönüşüme uğrar/uğramalıdır.

Yükseköğretim kurumlarının kökenlerinin tam olarak nereye dayandığı hakkında kesin bir görüş birliği olmasa da, bilinen bir gerçek bu kurumların içinde buldukları döneme, toplumsal yapıya ve kültüre, ekonomik koşullara bağlı olarak değişiklikler gösterdikleridir (Meray, 1971). Günümüzde üniversite kavramından genel olarak anlaşılır: “.....*Gerçekleri arayan, bilim üreten, bilim yayan, en üst düzeyde araştırma ve eğitimin yapıldığı, içerisinde fakülte, yüksekokul, enstitüleri ve araştırma merkezlerini barındıran, ödüllendirme, derecelendirme ve diploma verme yetkisine sahip olan bilimsel ve kurumsal özerkliğe sahip kurumlar...*”olduğu yönündedir. Üniversite; özgür düşünen bireyler yetiştiren, akademik yetenek ve üstünlüğün hâkim olduğu, bilim insanlarının işlerini özgürce yaptığı, toplumdan kopuk olmayan, dogmaya kapalı olan, ticari değil bilimsel bir kuruluş olarak kabul edilmesi gereken bir kurumdur (Balyer & Hesapçıoğlu, 2008, 262).

Üniversite kavramının içini dolduran ya da doldurması gereken anlam/anlamaların ortaya çıkarılmasını amaçlayan bu araştırmada metaforlardan yararlanılmıştır. Metaforlar bütünü ile kavranamayan şeylerin, duyuları, tecrübeyi, ruhsal bilinci kısmen kavramaya çalışmanın en önemli araçlarıdır (Lakoff & Johnson, 2005). Metafor kullanımı, genel olarak dünyayı kavrayışımıza sinen bir düşünce biçimi ve görme biçimi anlamına gelir (Morgan, 1997, 14). Zihinsel metafor teorisine göre metaforun esası bir fenomeni/olguyu başka bir fenomene/olguya göre anlamak ve tecrübe etmektir (Lakoff & Johnson, 2005). Morgan’a (1997) göre metafor, genel olarak insanların dünyayı nasıl algıladığına ve onu nasıl gördüğüne ilişkin bir ifade biçimidir. Öyle ki metaforlar belirli bir özelliği ön plana çıkarırken, diğer özellikleri arka planda tutar, onları görmezden gelirler. Böylece en önemli ve en uygun noktaları ön plana getirerek onların anlaşılmasını sağlarlar. Arslan ve Bayrakçı (2006, 103) metaforu bireylerin kendi dünyalarını anlamalarına ve yapılandırmalarına yönelik güçlü bir zihinsel haritalama ve modelleme mekanizması olarak ifade etmektedirler. Çeşitli alanlarda yapılan araştırmalara göre metaforun, düşünce biçimimiz, dilimiz ve bilim üzerinde olduğu kadar, kendimizi günlük temelde ifade edişimiz üzerinde de biçimlendirici bir etkisi vardır (Morgan, 1997, 14). Metaforlar üzerine, aynı ölçüde de metaforları kullanarak sosyal bilimlerin değişik disiplinlerinde 1980’lerden beri çok sayıda araştırma yapılmıştır. Bunlar arasında çalışanların çalıştıkları örgütleri nasıl algıladıkları, öğretmenlerin öğrencilerini nasıl algıladıkları konularında çok sayıda çalışma bulunmaktadır.

Eğitimde gerek uluslararası gerekse ulusal düzeyde okul, öğretmen, öğrenci, öğrenme ve diğer kavramların ele alındığı metafor analizi araştırmaları oldukça yaygındır (Fry, 1989; Baker, 1991; Inbar, 1996; Grady, Fisher & Fraser, 1996; Mahlios & Maxson, 1998; Balcı, 1999; Saban, 2004, 2008; Arslan & Bayrakçı, 2006; Cerit, 2008; Aydoğdu, 2008; Fırat & Yurdakul, 2012; Uğurlu, 2013; Demirtaş & Çoban, 2014, Kıral, Kıral, & Başdağ, 2013; Kıral & Çilek, 2017 gibi). Literatür incelendiğinde sınıfta metaforların sıklıkla kullanıldığı, sadece fikirlerin anlaşılmasında değil, onların ortaya çıkmasında ve faaliyetlerin yönlendirilmesinde öğretmenler tarafından yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir (Ortony, 1993). Farklı araştırmacılar tarafından yapılan araştırmalarda çokça metafor üretilse de okula ilişkin üretilen metaforların en yaygın olanları *fabrika*, *aile*, *alış veriş merkezi* gibi metaforlardır. Örneğin; Fry (1989) okulları fabrikalara benzetirken üretimi esas almıştır. Fabrikaların ürün ürettiği gibi okulların da topluma ürün verdiğini, okulların ürününün öğrenciler olduğunu belirtmiştir. Nasıl ki fabrikaların amacı kaliteli ürün vermek ise okulun amacı da kaliteli eğitim vererek başarılı öğrenciler vermektir. Bunun dışında giriş-çıkış saatlerinin belirgin ve kurallı olması, ürünlerin yaşamda işe yarayacak ve hayatı kolaylaştıracak ürünler olması gibi özellikleri ile de okullar fabrikalara benzetilmiştir (Saban, 2008). Baker (1991) okul için dört metafor tespit etmiştir. *Şirket* metaforuna göre bütün öğrenciler yüksek derecede performans göstermesi gereken işçiler, okul da disiplinli bir üretim sistemidir. *Aile* metaforuna göre, öğrenci ve diğer okul çalışanları duygusal açıdan güvenli ve tutarlı bir sosyal ortamda saygıyı hak eden bireylerdir. *Panayır* metaforuna göre, öğretmen ve öğrencilerin iyi işlerinin gösterildiği, sevinç ve heyecanlarının kutlandığı bir topluluktur. *Forum* metaforuna göre okul, açık diyalog ve araştırmanın yapıldığı bir toplanma yeri olarak ifade edilmiştir. Eğitim alanında metafor analizi çalışmalarının büyük bölümünü de öğretmen metaforları oluşturmaktadır. Balcı (1999) ilköğretim okulu öğretmenlerinin, öğretmenlere ilişkin metaforik algılarını; *melek*, *bakıcı*, *yıkıcı* ve *zarar verici*, *otoriter*, *bilgi kaynağı*, *mekanik* ve *yabancı*, *etrafa ışık saçan fener*, *yaşamsal öge*, *kazazede*, *kalıp* ve *şekil* gibi kategoriler altında toplamıştır. Saban (2004) öğretmen adaylarının öğretmen kavramına ilişkin ürettikleri metaforları *bilgi kaynağı* ve *aktarıcısı*, *öğrencileri şekillendiren*, *tedavi eden*, *öğretirken eğlendiren*, *bireysel gelişimlerini destekleyen* ve *rehberlik eden* olarak sınıflandırmıştır. Cerit (2008) çalışmasında ilköğretim okulu öğrencilerinin öğretmenler için kullandığı metaforları; *melek*, *bakıcı*, *yıkıcı* ve *zarar verici*, *otoriter kişi*, *bilgi kaynağı* ve *dağıtıcısı*, *anne/baba*, *arkadaş*, *üretici*, *gardiyen*, *rehber*, *bahçıvan*, *hâkim*, *danışman*, *koç*, *çevresini aydınlatan kişi*, *heykeltıraş* olarak bulgulamıştır. Kıral (2015) eğitim fakültesi öğrencilerinin öğretmenler için kullandığı metaforları; *itici istenmeyen bir varlık*, *bilgi kaynağı*, *hoşa giden değerli bir varlık*, *mekanik bir varlık*, *yol gösterici*, *yönlendirici bir varlık*, *rahatlatıcı* ve *sakinleştirici bir varlık* olarak temalandırmıştır. Kuşkusuz bu örnekler artırılabilir. Görüldüğü gibi eğitimde gerek okul gerekse öğretmen için üretilmiş çok sayıda metafor analizi çalışması ve metafor bulunmuştur. Ancak üniversite kavramına ilişkin yapılan metafor analizi çalışması oldukça kısıtlıdır.

Fuller (1985) üniversite metaforları ile ilgili çalışmada modern fizik ve fiziksel fenomenlerin eğitim pratiklerini açıklamak üzere kullanılabilirliğini ileri sürerek üç metafor ileri sürmüştür. Metaforlardan ilki, *enerji düzeyleri diyagramıdır*. Bu diyagramda, her atom elektron dizilişine göre sınıflandırılır ve her atomun sahip olabileceği enerji düzeylerini göstermek üzere kullanılır. Bu metaforda yeni gelen üniversite öğrencileri düşük enerji düzeylerine, profesörler ise fazla enerjisinden kurtulmak için ışık yayan elektrona benzetilmiştir. İkinci metafor olan *saçılma deneylerinde araştırmacı*, sapma gösteren radyasyon ışınlarını sınıftaki öğrenci etkileşimlerini açıklamak üzere kullanmıştır. Tıpkı doğal seyrinden sapan radyasyon ışınları gibi sınıftaki öğrenci etkileşimlerinin ve öğretimin de asla olması gerektiği gibi gerçekleşmediğini ve her zaman beklenenden farklı sonuçlar

ortaya koyduğunu belirtmiştir. Üçüncü metafor *metalik kristaller* metaforudur. Metal atomlarının belirli bir düzene göre istiflenmesi sonucu oluşturulan katılar ısı ve elektriği iyi iletirler. Metalik kristaller olarak üniversiteler de kampüste yer alan birim, bölüm ve alanların belirgin bir düzen içinde ve birbiri ile etkileşim içinde çalıştığını ve bu etkileşimin sistematik bir biçimde gerçekleştiğini ve hiyerarşik yapısını simgelediğini belirtmiştir. Bilimsel faaliyetlerin sürdürüldüğü alanlar ile öğretim etkinliklerinin sürdürüldüğü alanlar iç-içedir ve yönetim etkinlikleri bunların bir bütünlük içinde sürdürülmesini sağlar. Lakoff ve Johnson (2005), bir şeyi anlamak için, bu şeyi çevreye tüm yönleriyle tanıtan metaforları bulmanın her zaman mümkün olmadığını belirtmiştir. Dolayısıyla bazı karmaşık kavramları anlatabilmek için birden fazla metaforun gerekli olabileceğini belirtmiştir. Üniversite kavramı bu tür kavramlara en iyi örneklerden biridir (Fırat ve Yurdakul, 2012). Üniversite kavramının çok boyutluluğu metaforların okul metaforlarına nazaran daha renkli ve zengin metaforlar üretilmesine neden olmuştur.

Tian-ping ve Ai-sheng (2009) tarafından üniversitelerde yapılan bir çalışmada üniversiteler *fildişi kulelere (hayal dünyasına)*, *güç santraline* ve *canlı organizmaya* benzetilmiştir. Araştırmacılar bu üç metaforun her birinin üç farklı felsefi anlayışı temsil ettiğini ileri sürmüştür. Buna göre üniversiteyi *fildişi kule* ya da *hayal dünyası* metaforuna benzetmek varoluşçuluğu temsil eder. Varoluşçuluğun temsilcilerinden Sartre'a göre "*İnsanoğlu mademki dünyaya atılmıştır, kendi başına bırakılmıştır, öyleyse yaptıklarından sorumludur. Nitekim o, kendini nasıl kurarsa öyle olacaktır. Tasarılarına, seçmelerine, eylemlerine göre varlığına bir öz kazandıracaktır. Edimleriyle kendini gerçekleştirecektir /gerçekleştirmelidir*". Üniversitede de bireyler kendi kararlarını kendileri alır ve eylemlerine göre varlıklarına bir öz kazandırmak için bulunurlar. Üniversite eğitimi bittiğinde bireyin öğrenmesi gereken tek şey, daha çok öğrenilecek şey olduğu olmalıdır. Bir diğer metafor olan *organizma* metaforu ise akılcılığı temsil eder. Rasyonalizm, bilginin doğuştan gelen akıl ve onun bir görevi olan düşünme gücü ile meydana geldiğini benimser ve doğru bilginin kaynağını da duylarda değil, akılda gören öğretilerdir. Üniversitede de akıl ve düşünme yüceltilir; doğru bilgi akılla ve düşünme gücü ile üretilir. Üniversitenin görevi, doğru düşünen ve yaratıcı fikirler ortaya koyan bireyler yetiştirmektir. Üniversite kavramı üzerine üretilen *güç santrali* metaforu ise araçsalcılığı temsil etmektedir. Araçsalcılığa (*instrumentalism*) göre gözlemlenememiş olgular hakkında kesin yargıda bulunmak olanaksızdır. Kuramlar mutlak doğruya erişebilmek için değil sadece kısmi ve gözlenebilir olgulara kısmi ve geçici açıklamalar getirmede bir araç olarak kullanılabilir. Güç santrali tarafından üretilen elektrik gibi üniversitede de üretilen değer somut olarak görünmez ancak gücü bilinir. Ayrıca üniversite eğitimi bir amaç değil araçtır.

Ülkemizde, yukarıda da bahsedildiği gibi eğitimde okul, öğretmen ve öğrencilere ilişkin çok sayıda araştırma bulunmakla birlikte üniversite metaforları üzerine yapılmış araştırma sayısı oldukça kısıtlıdır. Fırat ve Yurdakul (2012) akademisyenler üzerinde gerçekleştirdiği ve üniversite kavramına ilişkin algıları araştıran çalışmalarında *hapishane, fabrika, bahçe, aile* ve *toplum* metaforları olarak gruplandığı metaforları belirlemiştir. Araştırma bulgularına göre, Türk ve farklı ülkelerden araştırmacılar tarafından üretilen metaforların büyük ölçüde benzer olduğunu, sadece *fabrika* metaforunu üreten Türk akademisyenlerin daha fazla sayıda olduğunu belirlemiştir. Demirtaş ve Çoban'ın (2014) çalışmasında üniversiteye ilişkin metaforlar öncelikle olumlu ve olumsuz olmak üzere gruplandırılmış ve 121 olumlu, 93 olumsuz metafor üretilmiştir. Üretilen olumlu metaforlar *bilgi deposu, koruyucu-güven verici yer, değişme-gelişme yeri, sosyal-eğlenceli yer, yaşam alanı, özgürlüklerin sağlandığı yer, üretim merkezi, benzerlik-farklılıkların bulunduğu yer* ve *mutluluk veren yer* olarak üniversite biçiminde gruplandırılmıştır. Üretilen olumsuz metaforlar ise, *demokratik olmayan*

yer, sınıfları olan ya da kapalı olan yer, gereksiz ya da sıradan yer, otoritenin yönettiği yer olarak sınıflandırılmıştır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Metaforlar, insanların dünyaya ilişkin bakış açılarının merkezidir. Olayları, olguları ve etraflarındaki her şeye karşı yaklaşımlarını, etraflarını nasıl düşünüp algıladıklarını, problemleri nasıl çözdüklerini yansıtır. Üniversite öğrencilerinin içinde buldukları bir kurum olarak üniversiteyi nasıl algılarını ortaya koymak hem de tüm kurumlar gibi çağımızda hızla değişen ve dönüşen üniversiteyi nasıl algıladıklarını ve nasıl anlamlar yüklediklerini ortaya çıkarmak açısından hem de üniversiteden beklentilerini anlamak açısından zengin veri kaynağı olarak düşünülmelidir. Üniversite kavramına metaforlarla bakmak, üniversite kavramının içini dolduran/boşaltılan ya da dönüşüme uğrayan yönleri ile ele alınma çabasından ileri gelmektedir. Bugüne değin üniversiteleri çeşitli boyutlarıyla ele alan pek çok çalışmada ya da günlük tartışmalarda gerçek anlamda üniversitenin ne olduğundan çok günlük siyasete giren yönleri, atamalar, nicel gelişmeler ya da eksiklikler, Avrupa Birliği akreditasyon yönleriyle ele alınmıştır. Kuşkusuz bu yönleriyle yapılan çalışmalar gereklidir. Ancak, üniversitelerin temel işlevlerinden kaymaması ya da değişen paradigmalarda çerçevesinde kendine yeni bir kimlik oluşturma sürecinde özünde yer alan ve kaybetmemesi gerekenleri korumak adına *Üniversite nedir ve ne olmalıdır?* sorularının zaman zaman sorulması ve üzerinde düşünülmesi gerekmektedir.

Bu araştırma, öğretmen adaylarının üniversite kavramına ilişkin algılarını metaforlar aracılığıyla ortaya çıkarma amacına yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Bu temel amaç çerçevesinde, aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- 1- Öğretmen adaylarının üniversite kavramına ilişkin sahip oldukları metaforlar nelerdir?
- 2- Üniversite metaforları ortak özellikleri bakımından hangi kavramsal kategoriler altında toplanabilir?
- 3- Üniversite metaforları ve literatürde yer alan okul ve diğer metaforlarla benzerlik göstermekte midir?

Yöntem

Araştırma Deseni

Öğretmen adaylarının üniversite kavramına ilişkin algılarını metaforlar aracılığıyla ortaya çıkarma amacına yönelik olarak gerçekleştirilen bu araştırma betimsel tarama modelindedir ve nitel araştırma yaklaşımı ile yürütülmüştür. Tarama modelindeki araştırmalar mevcut durumu ortaya koymayı amaçlayan araştırmalardır. Nitel araştırmalarda derine gidilerek, yüzeyin altındakini çıkarmak esastır (Glesne, 2013).

Çalışma Grubu

Nitel araştırma yaklaşımı ile sürdürülen araştırmanın çalışma grubunu Sinop Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde 2009-2010 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde Fen Bilgisi (FBP-3 ve 4.Sınıf) ve Sınıf Öğretmenliği (SÖP-3 ve 4. Sınıf) programlarında öğrenimini sürdüren toplam 137 öğretmen adayı oluşturmuştur. Öğretmen adaylarının %67'si (n:92) kız, %33'ü (n:45) erkektir. Öğretmen adaylarına kolay ulaşılabilir durum örnekleme ve ölçüt örnekleme ile ulaşılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Kolay ulaşılabilir durum örneklemesine göre seçilen katılımcıların bölümlerde ve sınıf düzeylerine ilişkin dağılımı Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1.Öğretmen Adaylarının Program ve Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı

Program Türü	Sınıf Düzeyi	Erkek		Kadın		Toplam	
		N	%	n	%	n	%
Fen Bilgisi (FBP)	3.Sınıf	8	6	13	10	21	16
Fen Bilgisi (FBP)	4. Sınıf	8	6	12	9	20	15
Sınıf Öğrt. (SÖP)	3. Sınıf	15	11	34	24	49	35
Sınıf Öğrt. (SÖP)	4. Sınıf	14	10	33	24	47	34
Toplam		45	33	92	67	137	100

Tablo1’de ayrıntılı biçimde görüldüğü gibi katılımcıların sınıf düzeyleri ve cinsiyetlerine göre dağılımları genel olarak değerlendirildiğinde, araştırmaya katılan 137 katılımcının %31’i (n= 41) fen bilgisi, %69’u (n=96) sınıf öğretmenliği programı öğretmen adaylarından oluşmaktadır. Katılımcıların %67’si (n=92) kadın, %33’ü (45) erkektir.

Veri Toplama Araçları

Araştırma verileri, yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile toplanmıştır. Çalışma grubunun üniversite kavramına ilişkin algılarını metaforları ortaya çıkarmak amacıyla onların her birinden “*Üniversite benzer, çünkü*” cümlesini tamamlamaları istenmiştir.

Veri Analizi

Öğretmen adaylarından yazılı olarak toplanan verilerde öncelikle metafor özelliği taşımayanlar ayıklanmıştır (n:33). Herhangi bir metafor imgesini içermeyen formlar ile boş bırakılan formlar elenerek araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır. Öğretmen adaylarından yazılı olarak toplanan veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. Elde edilen veriler incelenmiş ve kodlanmıştır. Kodlama dosyalarından kategoriler oluşturulmuştur (Bogdan ve Biklen, 1992). Kategoriler oluşturulurken kapsam geçerliği için bir alan uzmanının görüşüne başvurulmuş, ayrıca geçerliği artırmak için deneklerden elde edilen ifadeler yer verilmiştir (Miles ve Huberman, 1994). Bu araştırmaya özgü olarak gerçekleştirilen güvenilirlik çalışmasında tam uzlaşma (güvenirlik) sağlanmıştır. Bu işlemlerin ardından araştırmanın bulgularına ulaşılmıştır.

Bulgular

Araştırmada elde edilen veriler incelendiğinde eğitim fakültesi üçüncü ve dördüncü sınıfta fen bilgisi ve sınıf öğretmenliği programlarında öğrenim gören 137 öğretmen adayının toplam74 adet geçerli metafor elde edilmiştir. Bir katılımcı birden fazla metafor üretmiştir.Araştırmada üniversite kavramına ilişkin elde edilen metaforlar özgürlük imgesi olarak üniversite, meslek okulu olarak üniversite,üretim merkezi olarak üniversite, bilim yuvası olarak üniversite ve farklılıkların

bütünleştirilmesi olarak üniversite olmak üzere beş ana kategori altında toplanmıştır. Bu metaforların kategorilere göre dağılımı Tablo 2’de verilmiştir. (Tablo 2).

Tablo 2.Öğretmen Adayları Tarafından Üretilen Metaforlar ve Kategorilere Göre Dağılımı

Kategori	Frekans		Metafor	Frekans	
	n	%		n	%
Özgürlük İmgesi Olarak Üniversite	79	58	Hapishane (14), Martı (11), Pranga (10), Deniz (10), Beyaz güvercin (7), Gökyüzü (7), Sürgün yeri (5), Zindan (3), Karanlık oda (3), Güneş (3), Hayal ülkesi (2), Ampul (2), Kırkayak (2), Özerk ülke, Ada, Irmak, Arı kuşu, Kelebek	18	26
Meslek Okulu Olarak Üniversite	48	35	Merdiven (11), Pusula (10), Yol (8), Hastane (5), Kalemıraş (2), İş bulma kurumu, Yürümeye başlayan çocuk, Futbol tribünü, Katı meyve sıkacağı, Koridor, Balkabağı, Kişisel gelişim kitabı, Stajyer, Yılan, Amorti çıkan bilet, Palyaço, Cambaz gösterisi, Kâbus	18	26
Üretim Merkezi Olarak Üniversite	41	30	Fabrika (8), Bahçe (7), İmalathane (5), Atölye (4), Toprak (4), Fırın (4), Torna tezgâhı (2), Demir dökümhanesi, Tırnak törpüsü, Soba, Örümcek, Karınca, Pirinç tarlası, Rüzgâr değirmeni	14	20
Bilim Yuvası Olarak Üniversite	39	28	Beyin (10), Laboratuvar (5), Ansiklopedi (3), Kitap (3), Zihin (3), Ülke (3), Pota (3), Deney Tüpü (3), Konsantre hayat, Mercek, Uydu, Gözlük, Beyaz önlük, Çiftlik	14	20
Farklılıkların Bütünleştirilmesi Olarak Üniversite	19	14	Kokteyl (4), Kulüp (3), Tartışma Platformu (3), Siyaset okulu (2), Bukalemun (2), Buz dansı, Kulis, Avamlar sokağı, Mozaik Pasta, El dokuması halı	10	8
Toplam	227	--*		74	100

*Katılımcıların (n=137) her biri birden fazla metafor üretmiştir. Bu nedenle toplam yüzdelik hesaplanmamıştır.

Tablo 2’de de görüldüğü gibi öğretmen adayları tarafından üretilen üniversite metaforları arasında en yüksek frekansa sahip olan *özgürlük imgesi olarak üniversite kategorisidir*. Bu kategoride katılımcılar toplam 18 metafor üretmişlerdir. Bu metaforların katılımcı grup tarafından tekrarlanma oranı ise %58 (79) olarak bulunmuştur. Bu kategorideki metaforlar hapishane (14), martı (11), pranga (10), deniz (10), beyaz güvercin (7), gökyüzü (7), sürgün yeri (5), zindan (3), karanlık oda (3), hayal ülkesi (2), güneş (3), ampul (2), kırkayak (2), özerk ülke, ada, ırmak, arı kuşu ve kelebek şeklindedir. İkinci sırayı *meslek okulu olarak üniversite* kategorisi izlemiştir. Bu kategoride de katılımcılar toplam 18 metafor üretmişlerdir. Bu metaforların katılımcı grup tarafından tekrarlanma oranı ise %35 (48) olarak bulunmuştur. Bu kategorideki metaforlar merdiven (11), pusula (10), yol (8), hastane (5),

kalemtraş (2), iş bulma kurumu, yürümeye başlayan çocuk, futbol tribünü, katı meyve sıkacağı, koridor, balkabağı, kişisel gelişim kitabı, stajyer, yılan, amorti çıkan bilet, palyaço, cambaz gösterisi ve kâbus şeklindedir. Üçüncü sırayı *üretim merkezi olarak üniversite* kategorisi izlemiştir. Bu kategoride katılımcılar toplam 14 metafor üretmişlerdir. Bu metaforların katılımcı grup tarafından tekrarlanma oranı ise %30 (41) olarak bulunmuştur. Bu kategorideki metaforlar fabrika (8), bahçe (7), imalathane (5), atölye (4), toprak (4), fırın (4), torna tezgâhı (2), demir dökümhanesi, tırnak törpüsü, soba, örümcek, karınca, pirinç tarlası ve rüzgâr değirmeni şeklindedir. Dördüncü sırada *bilim yuvası olarak üniversite* kategorisi oluşturmuştur. Bu kategoride de katılımcılar toplam 14 metafor üretmişlerdir. Bu metaforların katılımcı grup tarafından tekrarlanma oranı ise %28 (39) olarak bulunmuştur. Bu kategorideki metaforlar beyin (10), laboratuvar (5), ansiklopedi (3), kitap (3), zihin (3), ülke (3), pota (3), deney tüpü (3), konsantre hayat, mercek, uydu, gözlük, beyaz önlük ve çiftlik biçimindedir. Araştırmada son kategori ise *farklılıkların bütünleştiricisi olarak üniversite* kategorisi gelmektedir. Bu kategoride katılımcılar toplam 10 metafor üretmişlerdir. Bu metaforların katılımcı grup tarafından tekrarlanma oranı ise %14 (19) olarak bulunmuştur. Bu kategorideki metaforlar kokteyl (4), kulüp (3), tartışma platformu (3), siyaset okulu (2), bukalemun (2), buz dansı, kulis, avamlar sokağı, mozaik pasta ve el dokuması halı biçiminde olmuştur. Metaforlar genel olarak aşağıda frekanslarına göre sıralanmıştır (Tablo 3).

Tablo 3. Metaforların Frekanslarına Göre Sıralaması

Metaforlar	Frekans (n)	Sıra
Hapishane	14	1
Martı, Merdiven	11	2
Pranga, Deniz, Pusula, Beyin	10	3
Yol, Fabrika	8	4
Beyaz güvercin, Bahçe, Gökyüzü	7	5
Sürgün yeri, Hastane, İmalathane, Laboratuvar	5	6
Atölye, Toprak, Fırın, Kokteyl	4	7
Zindan, Ansiklopedi, Karanlık oda, Kitap, Güneş, Zihin, Ülke, Pota, Deney tüpü, Kulüp, Tartışma platformu	3	8
Hayal ülkesi, Ampul, Kırkayak, Kalemtraş, Torna tezgâhı, Siyaset okulu, Bukalemun	2	9
Özerk ülke, Ada, Irmak, Arı kuşu, Kelebek, İş bulma kurumu, Yürümeye başlayan çocuk, Futbol tribünü, Katı meyve sıkacağı, Koridor, Balkabağı, Kişisel gelişim kitabı, Stajyer, Yılan, Amorti çıkan bilet, Palyaço, Cambaz gösterisi, Kâbus, Demir dökümhanesi, Tırnak törpüsü, Soba, Örümcek, Karınca, Pirinç tarlası, Rüzgâr değirmeni, Konsantre hayat, Mercek, Uydu, Gözlük, Beyaz önlük, Çiftlik, Buz dansı, Kulis, Avamlar sokağı, Mozaik Pasta, El dokuması halı	1	10

Tablo 3 incelendiğinde üniversite kavramını açıklamakta kullanılırken en çok tekrarlanan metaforun *hapishane* metaforu olduğu belirlenmiştir. Katılımcılar tarafından 14 kez *hapishane*; 11 kez *martı ve merdiven*; 10 kez *pranga, deniz, pusula ve beyin*; 8 kez *yol ve fabrika*; 7 kez *beyaz güvercin, bahçe ve gökyüzü*; 5 kez *sürgün yeri, hastane, imalathane ve laboratuvar* metaforları tekrarlanmıştır. Tabloda görülen diğer metaforlar ise 3 ve daha az sayıda tekrarlanan metaforlardan oluşmaktadır. Metaforlar incelendiğinde en sık tekrarlanan *hapishane, pranga, sürgün yeri, zindan, karanlık oda* gibi

metaforların üniversite kavramına ilişkin olumsuz algılamaları temsil ettiği görülebilir. En sık tekrarlanan olumlu metaforlar ise, *martı, merdiven, deniz, pusula, beyin, beyaz güvercin, gökyüzü* gibi metaforlardan oluşmaktadır. Kategorilerine göre incelendiğinde *özgürlük imgesi olarak üniversite* kategorisinde olumsuz metaforlar (*hapishane, pranga, sürgün yeri, zindan, karanlık oda gibi*) kadar olumlu metaforların da (*martı, deniz, beyaz güvercin, deniz gibi*) yer aldığı bulunmuştur. Diğer kategoriler olan *meslek okulu, bilim yuvası, üretim merkezi ve farklılıkların bütünleştirildiği yer olarak üniversite* kategorilerinde de hem olumlu hem de olumsuz metaforların yer aldığı bulunmuştur. Aşağıda üniversite metaforlarına ilişkin bazı öğretmen adayları görüşlerine yer verilmiştir.

- **Hapishane:***Dilediğin gibi gidip gelemediğin, ders saatlerine uymak zorunda olduğun ve yapman gereken bir sürü işi zorla yapmak gerektiği için üniversiteyi hapishaneye benzetiyorum. İsteyerek tercih etmediğim bir yerde olmasının bunda etkisi çok büyük. Burada okulu bitirmek zorunda olduğum için gidemiyorum. Yani cezamın bitmesini (bir an önce mezun olmayı) bekliyorum (SÖP-3, Kız, 21 yaş).*
- **Martı:***Üniversite bana göre kanat çırpın ve denize dalıp çıkıp balık avlayan özgür bir martıya benzer. Üniversitede de bilimle uğraşanlar yeni bilgileri denize dalıp çıkan martılar gibi arayıp bulur ve çıkarır. Özgürdür ya da özgür olması gerekir. Üniversite fikirlerini rahatlıkla söyleyebileceğin ve kendini rahatlıkla ifade edebileceğin bir yerdir (SÖP-4, Erkek, 25 yaş).*
- **Merdiven:***Üniversite bizi varmak istediğimiz hayat amaçlarımıza ulaşmak için tırmanmak zorunda olduğumuz merdivendir. Merdiveni düşmeden ve zamanında tırmananlar kazanırdı ama artık merdiveni tırmananlar yukarıda kayda değer pek bir şey göremiyor. Atanmak için yıllarca beklemek zorunda kalıyoruz. (FBP-4, Kız, 24 Yaş).*
- **Fabrika:***Üniversite bir fabrikaya benzer; hammadde olarak öğrenciyi alır, yontup biçimlendirip piyasaya sürer. Bazı kalasları yontmaya çalışırken ortadan çatlar. Ya da bazıları üretim hatası gibi olabilir. Çoğu da dümdüz parlak çıkar. Bence üniversite tek tip dümdüz tahta yerine o budaklı, çatlamış ama yine kendine özgü olanı üreten bir fabrika olmalı. Seri imalat yapmamalı (SÖP-4, Erkek, 22 Yaş).*
- **Beyin:***Üniversiteyi beyne benzetiyorum. Beyin içinde sinir hücreleri ve loblar var. Bunlar uyumlu biçimde çalışıp bilgiyi üretir ve yayar. Üniversite de bilgiyi üreten ve etrafa yayan yerler. (FBP-3, Kız, 23 Yaş).*
- **Toprak:***Toprak içinde bir sürü zenginlik barındırır. Bereketi ve hazineleri simgeler. Üniversitede de bir sürü bilgi hazinesi vardır. Bitkileri (bizi) yetiştirir. (FBP-3, Kız, 21 Yaş).*
- **Fırın:***Bana göre üniversite bir fırına benzer. Pişmemiş daha kendisi olamamışların girip çıktıklarında hem yeterlikler kazandıkları ve kendilerini buldukları bir fırın. (SÖP-4, Erkek, 24 yaş).*
- **Beyaz güvercin:***Üniversite beyaz güvercine benzer. Çünkü barışı, huzuru, birlikte dostça yaşamayı temsil eder. Birlikte kanat çırpın ve istedikleri gibi uçar, takla atarlar, diledikleri yere konarlar. Üniversite özgürlük ortamı olmalıdır (SÖP-4, Kız, 22 Yaş).*
- **Bahçe:***Üniversite farklı bir sürü çiçeği barındıran bir bahçeye benzer. Farklı farklı çiçekler bir arada yan yana büyür ve birbirine zarar vermeden bir arada yaşayabilir. Kimse bir papatyaya niye açtın, bir güle niye koktun diye soramaz, birbirini yargılayamaz (SÖP-3, Kız, 21 Yaş).*

- **Kalemtraş:**Ben bizi kalemlere üniversiteyi de kalemtraşa benzetiyorum. Yontarak biçimlendirir ve yazan hale getirir. Kalem çürükse kalemtraşın yapabileceği bir şey yok ama bazen de kalemtraşın bıçağı bozuk diye kalemleri yontup duruyor. (SÖP-4, Kız, 23 Yaş).
- **Ampul:**Genel olarak üniversiteyi etrafını aydınlatan bir ampule benzetiyorum. Çünkü üniversiteler ülkenin geleceğini belirleyen, aydınlatan kurumlardır. Bilimin ilerleme merkezidir (SÖP-3, 21 yaş). Üniversite bana göre güneşe benzer. Gençleri ve çevresini aydınlatır. Gerçekleri ortaya çıkarır İnsanları, ülkeleri, kültürleri geliştirir ve farkındalık yaratır. Üniversitede hocalar ise karanlığı aydınlatan /aydınlatması gereken aydın insanlardır/ olmalıdır (SÖP-3, Erkek, 21 yaş).
- **El dokuması halı:**Üniversite bin bir rengin bir arada uyum içinde oluşturduğu bir el dokuması halıya benzer. Farklı yerlerden gelen insanlar farklı özellikleri ile bir arada huzur içinde farklılıklarının zenginlikler yarattığını bilerek yeni değerler ve bilgiler üretirler. (SÖP-4, Kız, 25 Yaş).
- **Pota:**Üniversite farklı kimyasal sıvıların bir araya gelip tepkimeye girmesiyle yeni ve daha güçlü bir kimyasal oluşturulan potaya benzer. (FBP-4, Erkek, 23 Yaş).

Araştırmada üretilen metaforlar incelendiğinde öğretmen adaylarının üniversite kavramına farklı anlamlar yükleyerek açıkladıkları ve birbirinin farklı çok sayıda metafor üretildiği görülmektedir. Her bir metafor üniversitenin farklı bir özelliğini öne çıkararak açıklamaktadır. Öğretmen adaylarının üniversite kavramının hem olumlu hem de olumsuz yönlerine ilişkin metaforlar ürettikleri bulgusuna ulaşılmıştır.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Üniversite, eğitim, öğretim, bilimsel araştırma ve yayın yapan kurumlar olarak tanımlanabilir. Bu fonksiyonları yerine getirmek üzere kurulan üniversitelerden aynı zamanda toplumun sorunlarını da çözüme kavuşturan çalışmaların yapılması beklenmektedir (Baskan, 2001, 23). Üniversiteler tüm kurumlar gibi değişime ve dönüşüme uğramaktadır. Üniversiteleri birinci, ikinci ve üçüncü kuşak üniversiteler olarak sınıflandıran Wissema (2009), bilgi temelli Bonapart, araştırma temelli Humboldt üniversitesinden sonra üniversitelerin bir dönüşüme girdiğini ve çağımızda üçüncü kuşak üniversitelere gereksinim olduğunu belirtmektedir. "Her çağ hak ettiği üniversiteye sahip olur. Bu yeniçağın üçüncü kuşak üniversiteye gereksinimi vardır" diyen yazara göre üçüncü kuşak üniversiteler, yarattıkları bilginin kullanımının ve ticari etkinlik haline getirilmesinin etkin bir biçimde peşinde olurlar ve bunu kendileri için, bilimsel araştırma ve eğitimle eşit önemde üçüncü bir hedef sayarlar.

Kavramsal olarak üniversitenin nasıl algılandığı konusu ise üniversitelerin amaç ve yapısal uyarlanmalarına yön gösterici olmaktadır. Metaforlar bir yönüyle insanların hayatı, çevreyi, olayları ve nesnelere nasıl gördüklerine ilişkin; farklı benzetmeler kullanarak açıklamaya izin veren (Cerit, 2008, 694); diğer yönüyle de insanların olaylara, durumlara ve çevreye farklı bakış açılarını ortaya çıkardığı gibi bunu biçimlendirme konusunda da etkili (Morgan, 1997, 14) bir çeşit araç olmaktadır. Bu araştırmada öğretmen adaylarının üniversite kavramına ilişkin zihinlerinde yer alan metaforlar ortaya çıkarılmıştır. Öğretmen adayları üniversite kavramına ilişkin olarak toplam 74 adet metafor ortaya koymuşlardır. Ortaya çıkarılan metaforlar sırasıyla özgürlük imgesi, meslek okulu, üretim merkezi, bilim yuvası ve farklılıkların bütünleştirilmesi olmak üzere beş kategoride toplanmıştır.

Araştırmada üretilen metaforların okul metaforları ile benzerlik gösterdiği bulunmuştur. Örneğin Fry (1989), Northcote ve Fetherston (2006), Saban (2008), Aydoğdu (2008), (Cerit, 2008) tarafından bulunan okul metaforlarında da bu araştırmada bulunan fabrika, bahçe, hapishane metaforlarına rastlanmaktadır. Üniversitenin eğitim kurumu yönüyle ele alındığında okul metaforları ile üniversite metaforlarının benzerlik gösterdiği bu araştırmanın bulguları ile de desteklenmiştir. Ancak üniversiteyi sadece öğretimin gerçekleştiği kurumlar olarak ele almak kavramı daraltmaya neden olacaktır. Yine de sadece üniversiteye özgü metaforların araştırıldığı çalışmalarla karşılaştırıldığında üniversitenin öğretim boyutunun bu metaforlarda da baskın biçimde ortaya çıktığı görülmüştür. Örneğin Fuller (1985) fizik ve fizik fenomenlerinden yararlanarak üniversiteye özgü olarak üç ana metafor üretmiştir: Enerji düzeyleri diyagramı, saçılma deneyleri ve metalik kristaller metaforları olarak sıralan bu üç metafordan ilk ikisi üniversitedeki öğrenci-öğretici ilişkisi ve etkileşimini ve öğretim etkinliğini temsil etmiştir. İlk metaforda yeni gelen üniversite öğrencileri düşük enerji düzeylerine benzetilerek üniversite profesörlerinin öğrencilerine fazla enerjilerini aktaran elektronlara benzetilmesi, ikinci metaforda ise, sapma gösteren radyasyon ışınlarını sınıftaki öğrenci etkileşimlerini açıklamak üzere kullanmıştır. Sadece üçüncü metaforda üniversitenin yapısı ve bilimsel faaliyetlerin düzen içinde işleyişi sembolize edilmiştir. Tian-ping ve Ai-sheng (2009) tarafından üniversitelerde yapılan bir çalışmada üniversiteler fildişi kulelere (hayal dünyasına), güç santraline ve canlı organizmaya benzetilmiştir. Fırat ve Yurdakul (2012) akademisyenler üzerinde gerçekleştirdiği ve üniversite kavramına ilişkin algıları araştıran çalışmalarında hapishane, fabrika, bahçe, aile ve toplum metaforları olarak gruplandığı metaforları belirlemiştir. Demirtaş ve Çoban'ın (2014) çalışmasında üniversiteye ilişkin metaforlar bilgi deposu, koruyucu-güven verici yer, değişme-gelişme yeri, sosyal-eğlenceli yer, yaşam alanı, özgürlüklerin sağlandığı yer, üretim merkezi, benzerlik-farklılıkların bulunduğu yer ve mutluluk veren yer olarak üniversite biçiminde gruplandırılmıştır. Görüldüğü gibi, üretilen üniversiteye özgü metaforlarda da okul –öğretmen-öğrenci metaforları ile benzerlik göstermesi işin doğasına da uygun olmakla birlikte ek metaforlara da ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü üniversitenin işlevleri öğretimsel işlevlerden daha fazladır. Bu araştırmada da bulunan metaforlar üniversitenin farklı yönlerine ve bu çok boyutluluğuna vurgu yapmaktadır. Bu araştırmanın bulguları da bu çeşitliliği desteklemektedir.

Robaire (2006, akt: Gaffield, 2007, 2) üniversitenin öğretme, araştırma ve toplum hizmeti işlevlerini akademiye ayakta tutan “*üç sütun*” metaforunun baskın metafor olduğunu belirtmiştir. Buna göre, her bir sütunun en azından “*iyi*” olmasına bağlı olarak üniversiteyi “*etkileşimli, iç içe geçmiş, sarmal şekilli ipler*” olarak tasvir etmiştir. Bu metafora göre üniversitenin tek bir işlevde iyi olması yeterli değildir. Bu algı üniversiteye ilişkin algılamada en yaygın bakış açısını yansıtmaktadır. Ancak her şeyde olduğu gibi üniversiteden beklentiler de değişmektedir ve üniversitenin yeni koşullara uyum için yeniden düşünülmesi ve değişime uyum sağlayıcı biçimde yeniden yapılandırılması gerekir.

Gaffield (2007, 4-5) üniversite kavramına ilişkin bu algının üniversitenin tarihsel gelişim süreçlerinden kaynaklandığını belirtmektedir. Hatta ülkelerin ve toplumların gelişim süreçlerinde bilimsel üretim, araştırma ve toplumsal katkı olarak sıralanan bu “*sütunların*” yetenek geliştirme ve toplumu inşa etmedeki katkısının üniversitelerin yatırım ve araştırma fonları ile desteklenmesine de dayanak oluşturarak işine yaradığını belirtmiştir. Ancak değişen dünyada yükseköğretimin de değişen karakteri öğretim, araştırma ve kampüs-toplum bağlantılarının da yeniden düşünülmesi gereğini ortaya koymuştur. Farklı sütunların imajının aslında 20. yüzyılın sonlarına kadar öğretim, araştırma ve toplum hizmetlerini tanımladığı iddiası, kurumsal ve disiplin politikaları ve yapılarının kanıtlarıyla desteklenmektedir. Bu süreçte ne içerikler ne de içeriğin kalitesi, sistematik bir ölçüm ve

değerlendirmeye tabi tutulmamış, sonuçta “sütunlar”, 21. yüzyılın başlarında standartlara göre değerlendirildiğinde ince ve kırılabilir olmuştur. Örneğin, profesörler karakteristik olarak herhangi bir resmi pedagojik hazırlık olmadan öğretmeye başlamış, disiplin bilgisinin etkili öğretimin tek ön şartı olduğu varsayılmıştır. Araştırma bakımından da durum farklı değildir. Araştırma fonları 2. Dünya Savaşı sonrası artmıştır. Aynı dönemde üniversiteler farklı kurumlarla yavaş yavaş önemli bağlar geliştirirken, profesörler kampüs dışı öğretim ya da araştırma faaliyetlerini nadiren genişletmiş; bu çalışmalara katılmışlar ancak bu çalışmalar öğretim ve araştırma ile “iç içe değil, yan yana” sürdürülen ve meslek örgütlerini destekleyen bir sütun olarak görülmüştür. Ancak 21. Yüzyılın başından itibaren kampüslerde birbiriyle ilişkili üç gelişme bu yaklaşımların değişimine ve üniversite kavrayışının yeniden düşünülmesine neden olmuştur (Gaffield, 2007, s. 6-14): (1) Öğrencilerin nasıl öğrendiğinin yeniden tanımlanması, (2) bilgiyi nasıl geliştirebileceğimizin ve anlayış geliştirebileceğimizin yeniden tanımlanması, (3) öğretim ve araştırmanın birbiriyle ve kampüsün dışındaki faaliyetlerle nasıl bağlantılı olduğunun yeniden tanımlanması.

Pasif, ezbere dayalı bilgi aktarımı modellerinden öğrencilerin bilgiyi inşa modellerine dayanan aktif öğrenme modellerine geçişi olarak özetlenebilecek “*öğrencilerin nasıl öğrendiğinin yeniden tanımlanması*” yaklaşımı, üniversitedeki öğretimde, geçmiş yıllardaki kuramsal bilginin ezberlenerek öğrenildiği yaklaşımdan dönüştürerek öğrencinin aktif olarak öğrenme süreçlerine katıldığı, bilgiyi daha da ilerletmek için özel girişimlerde bulunduğu ve yaratıcılığın desteklendiği yeni bir metaforu (*bilgeliliğin ustalığına geçtikleri bir eğitim piramidi*) desteklemiş ve öğrencilerin yetiştirilmelerinde giderek daha fazla öğrencilerin sürece aktif katıldıkları mentörlük-koçluk-çıraklık yaklaşımları daha çok kullanılmaya başlanmıştır. Bu yaklaşımın kavramsal temelleri, eğitime aktif katılımın önemini vurgulayan öğrenme kuramındaki araştırmalarla son yirmi yılda önemli ölçüde güçlendirilmiştir. Bu anlayış bilginin nasıl geliştirebileceği ve anlayış geliştirebileceğinin de yeniden tanımlanmasını getirmiştir. Bu konuda yeni bakış açısı, önceki “*uzmanların*” bilgisini “*emmeye*” odaklanmanın daha sonraki yaratıcılık ve yenilikçilik potansiyelini geliştirmekten çok zayıflattığını ileri sürmektedir. Dolayısıyla öğrencilerin çok daha fazla düşünmeye zorlu ve etkili bir şekilde teşvik edilmeleri anlayışı ortaya çıkmıştır. Öğretimin yeniden kavramsallaştırıldığı gibi, bilgiyi ilerletmeye ve araştırmayla anlayış geliştirmeye yaklaşım da genişlemiştir. Buradaki anahtar kavram “disiplinlerarası” yaklaşımlarla kampüsle toplum arasındaki bağlantıların geliştirilmesidir. Bu yaklaşım hem disiplinler hem de farklı kurumlarla işbirliğini ve bağlantıların tesis etmeyi ve geliştirmeyi öne almayı gerektirmektedir. Tek disiplinlikteki uzmanlıkta ısrardan vazgeçerek farklı disiplinler arası ilişkilerin güçlendirilmesi ile çoklu olasılık ve çözümlerin de bir araya getirilmesinin en iyisi olduğu yeni bir düşünme ve çalışma tarzı benimsenmektedir. Üstelik bunlara ek olarak teknolojiye bağlı değişim ve gelişmeler öğretme, araştırma ve kampüs-toplum ilişkilerindeki hızlı gelişim ve dönüşümü kolaylaştırmakta, desteklemekte ve hızlandırmaktadır (Gaffield, 2007). Görüldüğü gibi üniversiteye ilişkin rol ve beklentiler ve çalışma tarzları, toplumun üniversitelerden beklentileri de değişmiştir. Nitekim bu araştırmanın bulguları da üniversitenin sadece okul metaforları ile açıklanamayacak kadar geniş işlevlerine vurgu yapmaktadır.

Arslan ve Bayrakçı (2006, 103) metaforu bireylerin kendi dünyalarını anlamalarına ve yapılandırmalarına yönelik güçlü bir zihinsel haritalama ve modelleme mekanizması olarak ifade etmektedirler. Bir resim 1000 kelimeye bedelse, bir metaforun da 1000 resme bedel olduğundan bahseden Shuell’e (1990, 102, akt: Saban, 2008, 460) göre resim statik bir imge sunmaktayken; metafor bir olgu hakkında düşünmek amacıyla zihinsel bir çerçeve sunmaktadır. Ayrıca, çeşitli alanlarda yapılan

araştırmalara göre metaforun, düşünce biçimimiz, dilimiz ve bilim üzerinde olduğu kadar, kendimizi günlük temelde ifade edişimiz üzerinde de biçimlendirici bir etkisi vardır (Morgan, 1997, 14). Üniversiteler pek çok kurum gibi beklentilerin yüksek olduğu ve çeşitli açılardan sorunlarının sürekli olarak tartışıldığı gündemdeki kurumlardandır. Köklü biçimde değişen ve dönüşen ve sürekli olarak yeni işlevler üstlenmesi de beklenen üniversitelere ilişkin algıların ortaya çıkarılması, bu kurumlardan beklentilerin belirlenmesi açısından da yararlı olacaktır. Moser (2000), metafor üzerine yapılan araştırmaların en önemli özelliğinin tutumlar üzerindeki potansiyel etkisi olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla üniversite metaforları üzerine yapılan araştırmalar bu konuda karar vericilerin yeniden yapılanma ve gelişmeye ilişkin alacakları kararlara veri sağlayarak toplumsal bakışın ve algılamalardaki hassasiyetlerin de dikkate alınmasına fayda sağlayabilir. Bu nedenle sayıca az olan üniversite metaforlarına ilişkin araştırmaların artırılması ve daha geniş kitlelere yayılarak uygulanması önerilmektedir.

Kaynakça

- Arslan, M. M. & Bayrakçı, M. (2006). Metaforik düşünme ve öğrenme yaklaşımının eğitim öğretim açısından incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*. 171, 100-108.
- Aydoğdu, E. (2008). *İlköğretim okullarındaki öğrenci ve öğretmenlerin sahip oldukları okul algıları ile ideal okul algılarının metaforlar (mecazlar) yoluyla analizi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Baker, P.J. (1991). Mindfulengagement: Metaphors for school improvement. *Educational Leadership*, 48 (April 1991), 32-35.
- Balcı, A. (1999). *Metaphorical images of school: School perceptions of students, Teachers and parents from four selected schools*. Yayınlanmamış doktora tezi, ODTÜ, Ankara.
- Balyer, A., Hesapçioğlu M., (2008). Sanayileşmiş bazı ülkeler ve Türkiye’de üniversite açma politikaları: Teori ve uygulama, *Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 53-78.
- Baskan, G.A. (2001). Türkiye’de yükseköğretimin gelişimi. *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 21(1), 21-32.
- Bogdan, R. C. & Biklen, S.K. (1992). *Qualitative research for education to theory and methods*. Boston: Allyn and Bacon A Division of Simon & Schuster Inc.
- Cerit, Y. (2008). Öğretmen kavramı ile ilgili metaforlara ilişkin öğrenci, öğretmen ve yöneticilerin görüşleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. 6 (4), 693-712.
- Demirtaş, H. & Çoban, D. (2014). Üniversite öğrencilerinin, üniversite ve fakülte kavramlarına ilişkin metaforları: İnönü üniversitesi örneği. *On dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(1), 113-143.
- Fırat, M. & Yurdakul, I.K. (2012). University metaphors: A study of academicians’ perspectives. *International Journal of Social Sciences and Education*. 2 (2), 194-206.
- Fry, P. G. (1989). *The creation of curriculum reality: Metaphors in education*. Oklahoma State University. Doctor of Education Degree.
- Fuller, R. (1985). What you think is what you get: Metaphors for the university, e.g. the land grant university as a feedlot. Essays from and about the ADAPT Program. 40. <http://digitalcommons.unl.edu/adaptessays/40>.
- Havas, A. (2008), Devising futures for universities in a multi-level structure: A methodological experiment. *Technological Forecasting & Social Change*. 75 (2008) 558–582.

- Inbar, D. E. (1996). The freeeducationalprison: metaphors and images. *Educational Research*, 38 (1), 77–92.
- Gaffield, C.(2007).*Embracing the new metaphor for 21st century universities*.CAUT Bulletin Special Supplement, October. Ottawa, Ontario: Canadian Association of University Teachers.
<https://www.caut.ca/sites/default/files/gaffield.pdf>
- Glesne, C., (2013). *Nitel araştırmaya giriş* (3. Baskı) (Çeviri Editörleri Ali Ersoy- Pelin Yalçınoglu), Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gökçe B (1990). *Türkiye koşullarında yeni bir üniversite nasıl kurulmalı? Yükseköğretimde sorunlar ve çözümler*, İstanbul: Üniversite Öğretim Üyeleri Derneği ve Cem Yayınevi, 91 - 108.
- Grady, N.,Fisher, D. ve Fraser, B. (1996). Images of schoolthroughmetaphordevelopment and validation of a questionnaire. *Journal of EducationalAdministration*, 34 (2), 41- 53.
- Günay, D. (2004) Üniversitenin neliği, akademik özgürlük ve üniversite özerkliği, *International Congress on HigherEducation*, EDU 2004–İstanbul, May 27-29, www.durmusgunay.com/.../12.Üniversitenin%20Neliği
- Gürüz, K. (2001) *Dünyada ve Türkiye’de yükseköğretim (Tarihçe ve bugünkü sevk ve idare sistemleri)*, Ankara: ÖSYM Yayınları 2001–4
- Kıral, B., Kıral, E., Başdağ, S. (2013). İlkokul öğrencilerinin algılarına göre sınıf öğretmeni metaforu. *XII. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu (USOS,2013)*, Adnan Menderes Üniversitesi, 23-25 Mayıs 2013, Aydın.
- Kıral, E. (2015). Öğretmen adaylarının algılarına göre öğretmen metaforları, *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(1), 57-65.
<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/399542>
- Kıral, E. ve Çilek, E. (2017). Velilerin okul öncesi öğretmenine ilişkin metaforik algıları. 8. *Uluslararası Eğitim Yönetimi Forumu (EYFOR, 2017)*, EYUDER-TOBB-ETÜ İşbirliği, 19-21 Ekim 2017, Ankara.
- Kortan, E., 1981, *Çağdaş üniversite kampüsleri tasarımı*, ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Ankara.
- Lakoff, G.,& Johnson, M. (2005). *Metaforlar hayat, anlam ve dil*. (Çev: G. Y. Demir). İstanbul: Paradigma.
- Mahlis, M. ve Maxson, M. (1998). Metaphors as structuresfor elementary and secondary preserviceteachers’ thinking. *International Journal of EducationalResearch*. 29, 227-240.
- Meray, S.L. (1971). Üniversite kavramları ve modelleri.*Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. 26(1), 13-66.
- Miles, M. B.&Huberman, A. M. (1994). *Qualitivedata analysis*. California: SagePub.
- Morgan, G. (1998). *Yönetim ve örgüt teorilerinde metafor*. (Çev: Gündüz Bulut). İstanbul: MESS Yayınları No:280.
- Moser, K.S. (2000). Metaphor analysis in psychology: Method, theory, and fields of application. *Qualitative Social Research*, 1(2), 21-28.
- Northcote, M. T., & Fetherston, T. (2006). New metaphors for teaching and learning in a university context. Paper presented at the Higher Education Research and Development Society of Australasia) Conference, Perth, Australia. Retrieved from <http://www.herdsa.org.au/wp-content/uploads/conference/2006/papers/Northcote.pdf>
- Ortony, A. (1993). Metaphor, language, and thought, In A. Ortony (Ed.), *Metaphor and thought*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rasmussen, E, Moenb, Ø & Gulbrandsenc, M. (2006), Initiatives to promote commercialization of university knowledge. *Technovation*. 26 518–533.
www.elsevier.com/locate/technovation
- Saban, A. (2004). Giriş düzeyindeki sınıf öğretmeni adaylarının öğretmen kavramına ilişkin ileri sürdükleri metaforlar, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 131-155.

- Saban, A., Koçbeker, B. N., & Saban, A. (2006). Öğretmen adaylarının öğretmen kavramına ilişkin algılarının metafor analizi yoluyla incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6 (2), 461-522.
- Saban, A. (2008). Okula ilişkin metaforlar. *Kuram ve Eğitim Yönetimi*. 55. 459-496.
- Tekeli, İlhan (2004), The Institutional transformation of universities and its reflection on the evaluation of the performance of social scientists. İlhan Tekeli, Necdet Teymur, (Ed.), *Evaluation of performance in social sciences in (3-18)*. Ankara: Turkish National Commission for UNESCO.
- Tian-ping, Y. And Ai-sheng, L. (2009). The analysis of university metaphors, *University Education Science*, 3, 30-34.
- Wissema, J.G. (2009), *Towards the third generation university: Managing the university in transition*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.